

การศึกษาเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสาน

The Study of the Environmental Network of Work in the Northeast of Thailand

อดิศักดิ์ สิงห์สีโว¹ ประยูร วงศ์จันทร์¹ ไพบุลย์ ลิ้มมณี¹ วรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม¹ จุไรรัตน์ ครูโคตร¹
นำทิพย์ คำแร่¹ ลิขิต จันทร์แก้ว¹ พรนิภา คู่มโสม¹ ชลทิศ พันธุ์ศิริ¹ และอรทัย ผิวขาว¹

Received: January, 2016; Accepted: July, 2016

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลองค์กรที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมภายในภาคอีสาน โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งผลการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสานนั้น มีการทำงานอยู่ในหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละแบบจะแตกต่างกันในแต่ละแบบตามการทำงานและตามพื้นที่ โดยพบว่าเครือข่ายการทำงานนั้น แบ่งออกเป็น เครือข่ายที่สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายกระทรวงพลังงาน เครือข่ายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เครือข่ายรัฐวิสาหกิจ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เครือข่ายมหาวิทยาลัย และเครือข่ายโรงเรียน ซึ่งมีการทำงานสัมพันธ์กันในรูปแบบเครือข่าย บางองค์กรเท่านั้น

คำสำคัญ : เครือข่าย; การทำงานด้านสิ่งแวดล้อม; NGO; ภาคอีสาน

¹ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
E - mail : realsaki@hotmail.com

Abstract

The purpose of this research was to study organization of environmental network with in the Northeastern and to collect information on the operation of the environmental network database in the Northeast. By using qualitative research methods for processing and analysis of the information from documentary research, the study found that the agency work in a variety of ways in which each individual is indifferent in the workplace and by area. The networks were affiliated with the Ministry of Natural Resources and Environment, Ministry of Energy network, Ministry of Agriculture and Cooperatives network, the State Network, Enterprises network, NGOs network (NGO), University network and a network of schools.

Keywords: Network; Working Environment; NGO; The Northeast

บทนำ

องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมนั้นนับว่ามีบทบาทสำคัญมากในการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของภาครัฐ หรือองค์กรภาคเอกชน ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญและมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งทางด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการสร้างภาคีเครือข่ายที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เครือข่ายจัดเป็นแนวคิดที่สำคัญ และเป็นวิธีการทำงานที่ได้รับความนิยมเพื่อการสร้างความร่วมมือในการทำงานและการพัฒนาสังคม การสร้างเครือข่ายการทำงานเป็นสิ่งที่จำเป็นในอันที่จะนำไปสู่การทำงานระหว่างองค์กรที่ทำงานพึ่งพิงซึ่งกันและกัน จนทำให้เครือข่ายมีบทบาทและความสำคัญต่อการจัดการกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องรู้และเข้าใจองค์ความรู้เกี่ยวกับเครือข่าย ซึ่งหมายถึง บุคคล องค์กร หรือหน่วยงาน ที่ทำงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หรือทำงานอย่างเดียวกัน มีความต้องการที่จะประสานงานและความร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพลัง และความแข็งแกร่งการผลักดันให้เกิดการทำงาน ด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน (ประยูร, 2555) การเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่าย ไม่ได้หมายถึงการจัดการให้คนมานั่ง “รวมกัน” เพื่อพูดคุยสนทนากันเฉย ๆ โดยไม่ได้ “รวมกัน” ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เปรียบเหมือนการเอาก้อนอิฐมากองรวมกัน ย่อมไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด การเชื่อมโยงเข้าหากันจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเออิฐแต่ละก้อนมาต่อกันเป็นกำแพง โดยการประสานอิฐแต่ละก้อนเข้ากันอย่างเป็นระบบ และก็ไม่ใช่ว่าแค่การรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจร่วมกันเพียงเพื่อพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเท่านั้น แต่จะต้องพัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันด้วย และไม่ใช่การรวบรวมรายชื่อบุคคลที่มีความสนใจเหมือนกันไว้ในมือเพื่อสะดวกแก่การติดต่อการมอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนหาสมาชิกเพิ่มขึ้น ยิ่งได้รายชื่อมากก็ยิ่งทำให้เครือข่ายใหญ่ขึ้น การกระทำเช่นนี้เปรียบเสมือน

การขยายวงโล่งให้โตขึ้นเพื่อจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ได้มากขึ้น แต่กองอิฐในถุงก็ยังวางระเระกะเซาการเชื่อมโยงประสานกันอย่างเป็นระบบ ดังนั้น เครือข่ายต้องมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจตามความจำเป็น เมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมายแล้ว เครือข่ายก็อาจยุบสลายไป แต่ถ้ามีความจำเป็นหรือมีภารกิจใหม่ อาจกลับมารวมตัวกันได้ใหม่ หรือจะเป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องระยะยาวก็ได้ การรวมตัวเป็นเครือข่ายในลักษณะการแลกเปลี่ยน ต้องสกัดเอาส่วนดีหรือจุดแข็งของแต่ละฝ่ายมาเรียนรู้และสนับสนุนกันและกัน เป็นการผนึกกำลัง (Synergy) ในลักษณะที่มากกว่า $1 + 1 = 2$ แต่ต้องเป็น $1 + 1 > 2$ เรียกว่าเป็น “พลังทวีคูณ” ผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงานเป็นเครือข่ายต้องดีกว่าผลรวมที่เกิดจากการปล่อยให้ต่างคนต่างทำแล้วนำผลลัพธ์ของแต่ละคนมารวมกัน (ชนัญญา, 2550)

องค์ประกอบหลักของสิ่งแวดล้อมศึกษา มีองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมาย คือ ทุก ๆ คนโดยไม่ยกเว้นผู้ใดเลย หากอาจจำแนกแยกออกได้เป็นหลายมิติตามแง่มุมที่บุคคลนั้น ๆ จะเกี่ยวข้องกับการพัฒนา อาทิ ผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัตินโยบาย และประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกพื้นที่ ทุกสาขาอาชีพ หรือรวมระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว องค์กรและสถาบันต่าง ๆ อาทิ สถานศึกษา สถานประกอบการ สถาบันศาสนา ชุมชน และสังคม 2) องค์ความรู้ ซึ่งแสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ อาทิ หลักสูตร module ข่าวสาร แนวความคิด ข้อมูล ข้อเท็จจริง สถานการณ์ ซึ่งทำให้เราประจักษ์ชัดเจนสามารถสรรหาหนทางเลือกในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมรอบด้านกับตนเอง ยิ่งไปกว่านั้น ยังอาจเข้าไปร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอีกด้วย 3) ที่มาของความรู้และวิธีการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาจิตสำนึกและจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ ศูนย์เรียนรู้ทั้งนอกและในสถานศึกษา สื่อการเรียนรู้ บุคลากรผู้เผยแพร่สื่อสารองค์ความรู้ โครงการ กิจกรรม ช่องทางการสื่อสารสาธารณะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทุกรูปแบบ 4) ภาควิชาเครือข่าย ได้แก่ บุคคล หน่วยงาน องค์กรทุกภาคส่วนที่จะมีบทบาทสำคัญในการนำองค์ประกอบที่ 2 ขั้วเคลื่อนผ่านองค์ประกอบที่ 3 ไปสู่องค์ประกอบที่ 1 อาทิ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครูและสถานศึกษา องค์กรต่างประเทศ สื่อมวลชน และ 5) โครงสร้างเชิงสถาบัน อาทิ นโยบาย ยุทธศาสตร์ งบประมาณและทรัพยากรอื่น ๆ หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกลไกกระบวนการประสานงาน (สุริชัย, 2550) ซึ่งจะเห็นได้ว่า องค์การเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นองค์ประกอบหลักองค์ประกอบหนึ่งของการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่จะทำให้การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษานั้นสำเร็จมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน

จากข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นข้อมูลในการประสานงาน หรือดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรด้านสิ่งแวดล้อมทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อก้าวสู่การเป็นภาคีเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมแบบถาวร โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลองค์กรที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสาน เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในการหาเครือข่ายที่จะสนับสนุนการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้าน และการเรียนรู้โครงสร้างการทำงานที่จะทำให้ง่ายในการประสานงานความร่วมมือไปยังองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ให้เกิดพลังและความร่วมมือขององค์กรด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลขององค์กรที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม และโครงสร้างการทำงาน
ขององค์กรในภาคอีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการศึกษา

สำหรับการกำหนดรูปแบบการศึกษาหรือกระบวนการวิจัย (Methodology) ตามโครงการ
ศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative Research) ประกอบไปด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัย
เชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การศึกษาเอกสาร
เป็นการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล จากเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ขององค์กรด้านสิ่งแวดล้อม หนังสือ
บทความและวารสาร สื่อสารสนเทศ เว็บไซต์ และการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และนำข้อมูล
ที่ได้จากการศึกษามาสรุปผลการศึกษา และวิเคราะห์ถึงโครงสร้างการทำงานในแต่ละองค์กร และการเชื่อมโยง
กับองค์กรอื่น ๆ ของแต่ละองค์กร เพื่อเป็นฐานข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม
ในภาคอีสานต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่มีความเหมาะสมในการนำมาใช้สำหรับ
กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (Methodology) คือ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร
สื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือ งานวิจัย บทความ และข้อมูลจากการค้นคว้าทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์จากเว็บไซต์ต่าง ๆ

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการวิจัย (Methodology) โดยการใช้
กระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือ
บทความ สื่อสารสนเทศ และเว็บไซต์ขององค์กรที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ
รวบรวมข้อมูลแนวทางหนึ่ง เพื่อนำมาใช้ในการกระบวนการสร้างพื้นฐานขององค์ความรู้แบบบูรณาการ
ในทางวิชาการเกี่ยวกับเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสาน โดยคณะผู้วิจัยได้มีการกำหนด
การศึกษาออกเป็นส่วนใหญ่ ๆ คือ เครือข่ายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครือข่าย
กระทรวงพลังงาน เครือข่ายกระทรวงมหาดไทย เครือข่ายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เครือข่าย
รัฐวิสาหกิจ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) เครือข่ายมหาวิทยาลัย และเครือข่ายโรงเรียน ที่มีการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม
ที่มีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคอีสาน เพื่อเป็นแนวทางประการสำคัญในการนำไปสู่การสร้างกระบวนการเก็บรวบรวม
ข้อมูลทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพต่อไป โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและแบ่งหมวดหมู่ของข้อมูล
เพื่อการใช้ประโยชน์ในการติดต่อประสานงาน การวางแผนงาน และการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ต่อไป

3. ขอบเขตที่ทำการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสาน
ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาข้อมูลโดยการกำหนดการศึกษาออกเป็นเครือข่ายกระทรวง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายกระทรวงพลังงาน เครือข่ายกระทรวงเกษตร เครือข่ายรัฐวิสาหกิจ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) เครือข่ายมหาวิทยาลัยที่เปิดหลักสูตรสิ่งแวดล้อม และเครือข่ายโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่มีการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยการศึกษาถึงข้อมูลชื่อและที่อยู่ปัจจุบันที่สามารถติดต่อได้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการสร้างกระบวนการเก็บรวบรวม และการวิเคราะห์โครงสร้างการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสานในครั้งนี้ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือ งานวิจัย บทความ ข้อมูลจากการค้นคว้าทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือข้อมูลที่ได้มาจากเว็บไซต์ขององค์กร หรือหน่วยงานที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลการติดต่อประสานงาน ของบุคคล กลุ่มคน องค์กร และหน่วยงานในภาคอีสานที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเก็บรวบรวม เป็นฐานข้อมูล โดยคณะผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยความมุ่งหมายของการวิจัยเป็นหลักเกณฑ์ โดยใช้วิธีการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

- 1) คณะผู้วิจัยร่วมกันประชุมปรึกษาหารือในประเด็นต่าง ๆ กำหนดขอบเขตของข้อมูลที่จะทำการศึกษาและรวบรวม เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด
- 2) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือ งานวิจัย บทความ และการศึกษา ข้อมูลจากการค้นคว้าทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือข้อมูลที่ได้มาจากเว็บไซต์
- 3) ประชุมสรุปผลศึกษาข้อมูลเบื้องต้นร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย
- 4) รวบรวมข้อมูลเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมที่ทำการการศึกษาทั้งหมด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์โครงสร้างและแบ่งหมวดหมู่เพื่อให้สะดวกต่อการสืบค้นข้อมูล เพื่อการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ
- 5) นำเสนอผลศึกษาในที่ประชุมระหว่างคณะผู้วิจัย และจัดทำรูปเล่มวิจัยฉบับสมบูรณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาความจากเอกสาร ในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับชื่อ ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ วิสัยทัศน์ และพันธกิจ และโครงสร้างการทำงานของเครือข่ายองค์กรของเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสาน

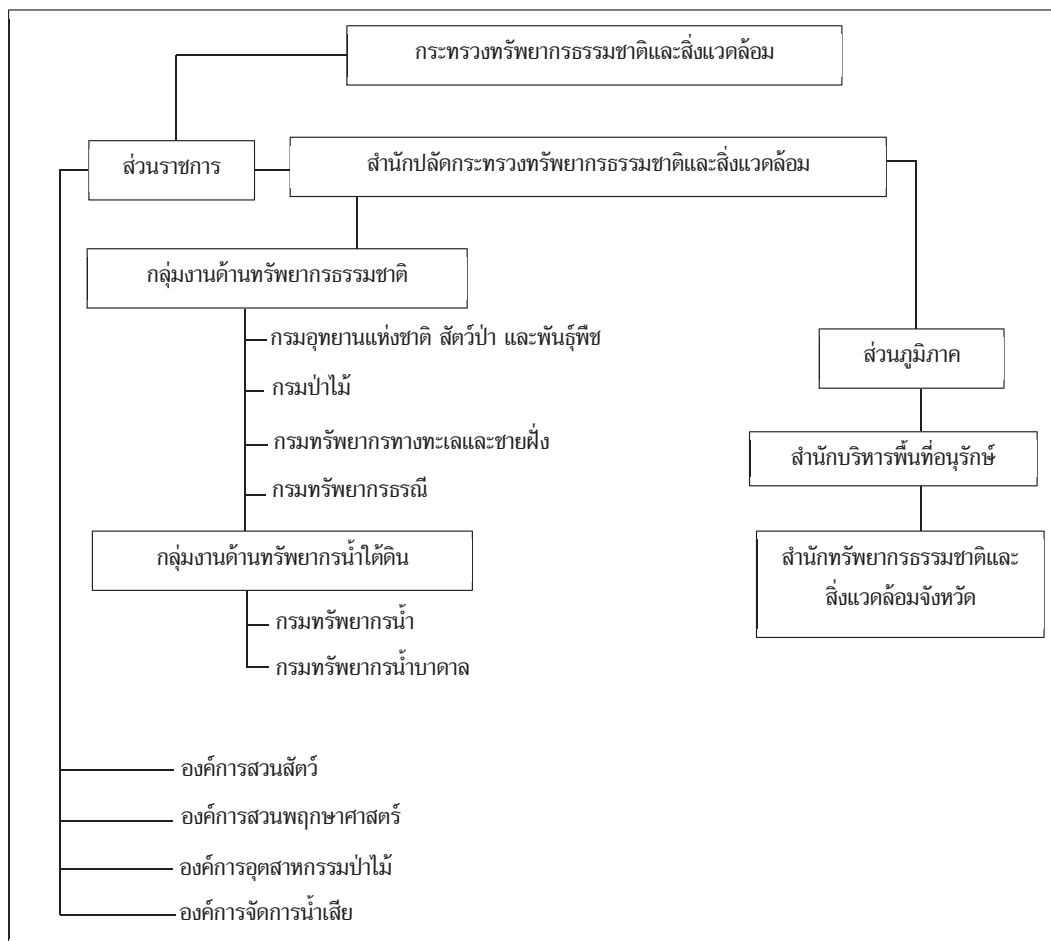
สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาข้อมูลองค์กรที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมภายในภาคอีสาน พบว่า การทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสานนั้น มีการทำงานอยู่ในหลายรูปแบบ โดยเริ่มตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับกลุ่มคน ระดับหน่วยงาน และระดับองค์กร ซึ่งการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมของแต่ละกลุ่มก็จะมีลักษณะการทำงานที่มีความแตกต่างกันออกไปตามระดับ สังเกต ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมรอบข้าง โดยการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมนั้น

อยู่ในสังกัดต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งมีภารกิจหรือหน้าที่ที่แตกต่างกันตามต้นสังกัดของตนเอง โดยพบว่าเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสานนั้นแบ่งออกเป็นหลาย ๆ สังกัด ดังนี้

1) เครือข่ายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการแบ่งสายการทำงานแบบกระจายอำนาจจากศูนย์กลางสู่ระดับภูมิภาค โดยแบ่งการทำงานออกเป็น 2 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่ สำนักงานรัฐมนตรี คุณและควบคุมงานตามกลุ่มภารกิจต่าง ๆ กลุ่มงานรัฐวิสาหกิจ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค และองค์การมหาชน และสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดูแลกลุ่มงานตามกฎหมายกระทรวง หน่วยงานจัดตั้งภายใน และงานส่วนภูมิภาค ซึ่งการทำงานในภาคอีสานประกอบด้วย หน่วยงานในภูมิภาค ได้แก่ สำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมทรัพยากรธรณี กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์การสวนสัตว์ องค์การสวนพฤกษศาสตร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ และองค์การจัดการน้ำเสีย โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์โครงสร้างการทำงานได้ดังรูปที่ 1

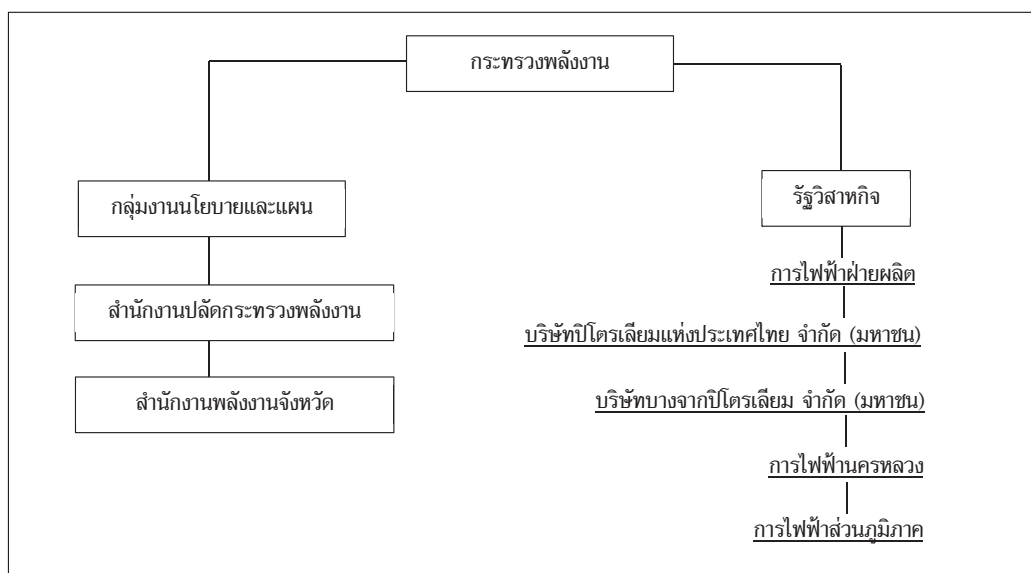
รูปที่ 1 โครงสร้างการทำงานกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) เครือข่ายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นเครือข่ายการทำงานที่ดูแลทรัพยากรดิน น้ำ และ ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร โดยมีการทำงานที่มีความเชื่อมโยงด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการดูแลรักษาทรัพยากรดินและน้ำอันเป็นส่วนสำคัญในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ควบคู่กับการดูแลคนที่อยู่ในระบบนิเวศด้วย โดยการทำงานแบ่งออกตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย โดยเครือข่ายที่ทำงานในภาคอีสานที่พบ ได้แก่ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมชลประทาน สำนักงาน เกษตรจังหวัด และสำนักงานเกษตรอำเภอ

3) เครือข่ายกระทรวงพลังงาน

กระทรวงพลังงาน เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรประเภท พลังงานให้กับประเทศ โดยมีการกิจหลักในการสรรหาแหล่งพลังงานและการจัดการเพื่อให้เพียงพอ ต่อความต้องการ รวมไปถึงการวางแผนการใช้สอยพลังงานของคนทั้งประเทศ เพื่อส่งเสริมและกำกับดูแล ให้เกิดความมั่นคงด้านพลังงานแก่ประเทศ โดยมีหน่วยงานที่ดูแลในภาคอีสาน ได้แก่ สำนักงานพลังงานจังหวัด และการดูแลองค์การรัฐวิสาหกิจ คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิต บริษัท ปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จำกัด(มหาชน) บริษัทบางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) การไฟฟ้านครหลวง และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ซึ่งจากการ วิเคราะห์โครงสร้าง พบว่ามีโครงสร้างการทำงานดังรูปที่ 2

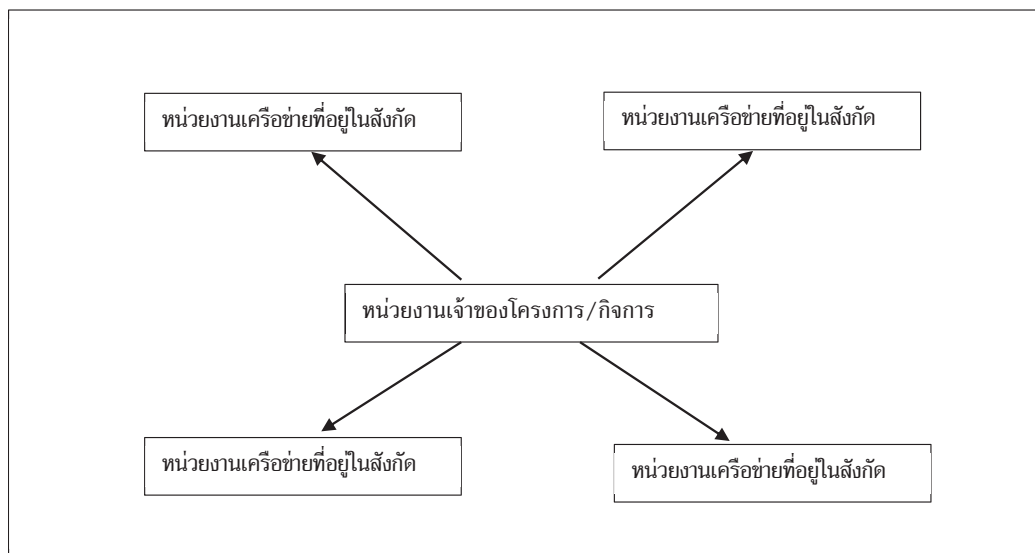

รูปที่ 2 โครงสร้างการทำงานของกระทรวงพลังงาน

4) เครือข่ายรัฐวิสาหกิจ

เครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐวิสาหกิจนั้น เป็นการทำงานที่ไม่เน้นระบบ มากเท่าไรนัก เนื่องจากเป็นองค์กรที่เป็นกึ่งเอกชนกึ่งรัฐบาล การทำงานด้านสิ่งแวดล้อมโดยส่วนใหญ่ จะอยู่ในรูปแบบของความรับผิดชอบต่อสังคม (TOR) ซึ่งในภาคอีสานนั้น เครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ที่เป็นรัฐวิสาหกิจนั้นมีอยู่ไม่มากนัก โดยพบว่า การทำงานของรัฐวิสาหกิจนั้นจะไม่ค่อยมีการร่วมกันเป็น

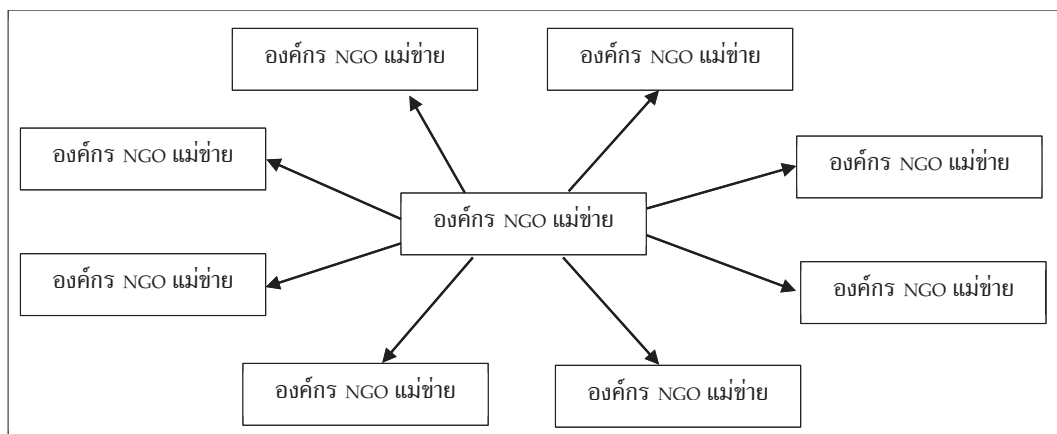
เครือข่าย แต่จะทำภายในหน่วยงานของตนเองมากกว่าการทำงานในรูปแบบเครือข่ายและในรูปแบบเครือข่ายชั่วคราวเป็นหลัก เนื่องจากหน่วยงานที่เป็นรัฐวิสาหกิจนั้น เป็นหน่วยงานที่เป็นเชิงธุรกิจ จึงทำให้งานด้านสิ่งแวดล้อมที่ทำนั้น อยู่ในรูปแบบของการรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเฉพาะเป็นส่วนมาก โดยเมื่อจัดโครงการใดโครงการหนึ่ง ผู้รับผิดชอบโครงการจะเป็นแกนหลักของเครือข่ายไปเรื่อย ๆ แบบไม่มีการย้อนกลับ มีโครงสร้างการทำงานดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 โครงสร้างการทำงานของรัฐวิสาหกิจ

5) เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน

เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เป็นเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นเครือข่ายระดับภูมิภาค โดยการทำงานส่วนใหญ่เป็นการทำงานแบบจับกลุ่มและทำงานในระดับพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ การร่วมมือทำงานที่เป็นเครือข่ายใหญ่มีน้อย การรวมตัวกันทำงานนั้นยังเป็นการรวมตัวกันแบบเฉพาะกิจ เป็นเครือข่ายชั่วคราวหรือเครือข่ายเทียม แม้ว่าเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนจะเป็นองค์กรที่มีพลังในการทำงานค่อนข้างมากก็ตาม โดยการทำงานในรูปแบบเครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชนนั้นมีความคล้ายคลึงกับการทำงานของรัฐวิสาหกิจ แต่มีการสร้างเครือข่ายที่เป็นรูปแบบและมีความถี่มากกว่า การทำงานจะเน้นศูนย์กลางเป็นหลักและเครือข่ายที่เข้าร่วมจะขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการนั้น ๆ โดยมีโครงสร้างดังรูปที่ 4

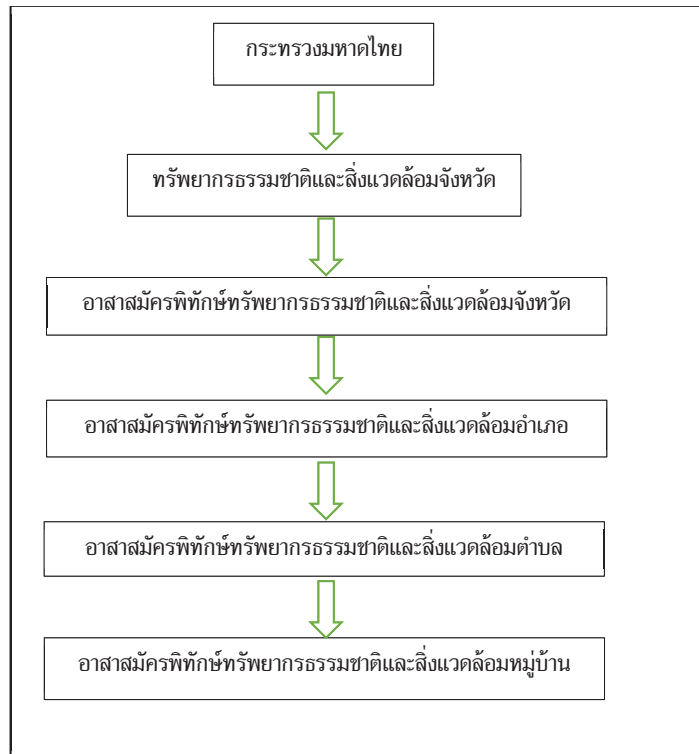
รูปที่ 4 เครือข่ายการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO)

6) เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน

เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน หรือ ทสม. เป็นเครือข่ายการทำงานที่เป็นการทำงานในระบบเครือข่ายที่ละเอียด ภายใต้ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2551 และประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง รายชื่อกลุ่มหรือกลุ่มกิจกรรมที่ผู้นำ หรือผู้แทนกลุ่ม เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่ง ได้กำหนดให้ประธานคณะกรรมการเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่ง ซึ่งเป็นกลไก ที่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับหมู่บ้านหรือ ชุมชน โดยมีโครงสร้างการทำงานดังรูปที่ 5

7) เครือข่ายมหาวิทยาลัยที่เปิดหลักสูตรสิ่งแวดล้อม

เครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรด้านสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นการทำงานในการเป็นหน่วยงานที่มุ่งเน้นด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาและสร้างทรัพยากรบุคคลที่จะ ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม การทำงานวิจัย และการบริการวิชาการต่าง ๆ รวมไปถึงการเป็นศูนย์กลาง การสร้างเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยการเป็นหน่วยงานขนาดใหญ่และมีทรัพยากรที่พร้อม และเอื้ออำนวยความสะดวกที่ดีกว่า โดยการทำงานส่วนใหญ่จะเน้นเครือข่ายที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งชุมชน หน่วยงาน และองค์กรที่อยู่ในพื้นที่ แต่หากเป็นการทำงานเครือข่ายที่เป็นเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยนั้น อาจพบในรูปแบบของการร่วมงานด้านวิชาการหรือการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา การทำงานวิจัย และ การร่วมแนวทางการศึกษา แต่อย่างไรก็ตาม เครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัยนั้น ก็ยังมีความได้เปรียบเครือข่ายอื่น ๆ และมีความสามารถในการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมได้ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายในระดับพื้นที่จนถึงระดับภูมิภาค ดังรูปที่ 6

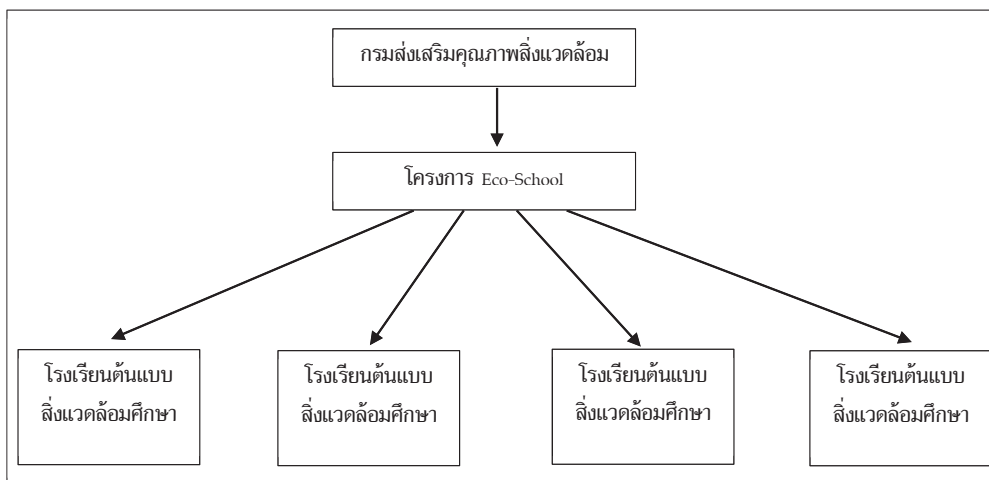
รูปที่ 5 โครงสร้างการทำงานอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน

8) เครือข่ายโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา

เครือข่ายโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมที่มุ่งเน้นการปลูกฝังด้านสิ่งแวดล้อมให้กับเด็ก โดยโรงเรียนต้นแบบสิ่งแวดล้อมศึกษา มีการสร้างเครือข่ายที่เป็นกลุ่มโรงเรียนเพื่อให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และการจัดรูปแบบและโครงสร้างการศึกษาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการเรียนรู้เพื่อให้หลักสูตรการศึกษาเกิดประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด โดยมีโครงสร้างการทำงานดังรูปที่ 7

รูปที่ 6 เครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัยที่เปิดหลักสูตรสิ่งแวดล้อม

รูปที่ 7 โครงสร้างการทำงานโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา

อภิปรายผล

ผลการศึกษาข้อมูลองค์กรที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมภายในภาคอีสานพบว่า ในพื้นที่ภาคอีสานนั้นมีเครือข่ายที่ทำงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่มากมาย ทั้งอยู่ในองค์กรที่เป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมไปถึงเครือข่ายมหาวิทยาลัยและโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งมีความหลากหลายในสายการทำงานและบทบาทหน้าที่แล้วแต่องค์กรนั้น ๆ สังกัด ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์จุดเชื่อมโยงเครือข่ายการทำงานแต่ละเครือข่ายไว้ดังนี้

เครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นภาครัฐ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้พบว่า มีเครือข่ายภาครัฐ คือ เครือข่ายที่สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายกระทรวงพลังงาน เครือข่ายกระทรวงเกษตร เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) มหาวิทยาลัยที่เปิดหลักสูตรสิ่งแวดล้อม และเครือข่ายโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นเครือข่ายที่เน้นรูปแบบการทำงานที่เป็นระบบ อาศัยการกระจายตามสายงานต่าง ๆ เป็นลำดับ ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีศักยภาพในการทำงานที่อยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากมีทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพในการทำงานเฉพาะด้าน อีกทั้งอยู่ในระบบราชการที่มีการประสานงานที่คล่องตัว สำหรับเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมที่สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ได้กำหนดนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความยั่งยืนให้ประเทศไทย โดยได้จัดทำนโยบายและแผนแบบบูรณาการ เสนอแนะมาตรการและกลไกในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการประสานเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อตอบสนองต่อภารกิจตามแนวนโยบายในรัฐธรรมนูญ นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ชาติและยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังมุ่งเน้นการสร้างเครือข่าย มุ่งเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับบุคคลและหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ประสานการทำงานแลกเปลี่ยนข้อมูลเป็นเครือข่ายร่วมกัน ยอมรับในบทบาทหน้าที่

ของกันและกัน เพื่อร่วมกันเอื้อเพื่อเกื้อกูลให้สามารถทำงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวง ซึ่งได้แบ่งส่วนราชการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555 ประกอบด้วย การจัดทำนโยบายและแผนการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การประสานและจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และดำเนินการอื่นให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประสานจัดการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม พร้อมทั้งได้ศึกษา วิเคราะห์ ประสานและกำหนดมาตรการ เพื่อดำเนินการให้มีประกาศเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบาย แผนและมาตรการและจัดทำรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมและดำเนินการเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมของภาครัฐหรือเอกชน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดผลเสียหายนต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม การบริหารงานกองทุนสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนนโยบาย แผนและมาตรการและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกภาคส่วน และเสนอความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาในการกำหนดนโยบาย และแนวทางการบริหารที่ดิน การวางแผนการถือครองที่ดิน การสงวนและพัฒนาที่ดินเพื่อจัดให้แก่ประชาชน และการสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐ ประสานความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศและต่างประเทศ ในการดำเนินการร่วมกันด้านนโยบายและแผนการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเสนอความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย โดยการกักเก็บและการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมทั้งศึกษา วิจัย และพัฒนาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งปฏิบัติการอื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย ทั้งเชื่อมโยงไปยังเครือข่ายกระทรวงพลังงาน เครือข่ายกระทรวงเกษตร เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) มหาวิทยาลัยที่เปิดหลักสูตรสิ่งแวดล้อม และเครือข่ายโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา

จากการสำรวจเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นเครือข่ายภาครัฐ พบว่า เมื่อวิเคราะห์ถึงจุดเชื่อมโยงของการประสานงานในรูปแบบของเครือข่ายการทำงานขององค์กรแต่ละองค์กรนั้น ยังมีความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันที่ค่อนข้างน้อยหรืออาจจะมีบ้างในบางส่วนเท่านั้น การประสานความร่วมมือในการทำงานต้องอาศัยความร่วมมือเฉพาะด้านเท่านั้น นับว่าเป็นสิ่งที่ต้องมีการพัฒนาความร่วมมือแบบบูรณาการในรูปแบบเครือข่ายให้มีความมั่นคงและถาวรมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนและสนับสนุนการทำงาน เพื่อเพิ่มศักยภาพและความหลากหลายในการบริหารจัดการต่าง ๆ โดยควรเริ่มต้นจากการจัดโครงการหรือประสานงานความร่วมมือในการทำงานแล้วค่อยพัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งและถาวร ซึ่งสอดคล้องกับบทความงานส่งเสริมเครือข่าย (งานส่งเสริมเครือข่าย, 2557) ได้กล่าวถึงการพัฒนาารูปแบบเครือข่านั้น ต้องมีการศึกษา เรียนรู้ และประเมินผลร่วมกันเป็นระยะ ๆ เพราะรูปแบบของเครือข่ายมีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในแต่ละพื้นที่ลักษณะ เช่น มีการรวมกันแบบหลวม ๆ แต่สื่อสารกันได้ หรือร่วมกิจกรรมบางเรื่อง บางประเด็นที่เห็นพ้องต้องกัน แล้วพัฒนาให้กระชับขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถเก็บรวบรวมทักษะ ประสบการณ์พัฒนาขึ้นเป็นองค์ความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป และยังสอดคล้องกับบรรณพ วงศ์วิชัย (อรณพ, 2547)

ได้กล่าวถึงแนวคิดนี้โดยสรุปว่า การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ชั้นแรกเป็นความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ คือ อยู่ในระดับครอบครัว คนใกล้ชิด เป็นต้น กระบวนการเรียนรู้จึงขยายวงกว้างให้กับผู้สนใจต่อ ๆ ไป ปัจจุบันระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนาวิธีการ จัดเก็บข้อมูลการอนุรักษ์เผยแพร่จนเกิดเป็นกลุ่มองค์กรเครือข่าย กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ตลอดจนกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับชุมชนมีเป้าหมายในการพัฒนาบุคคล หรือปราชญ์ชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญและชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการพัฒนาให้เป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนและเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของบุคคลในชุมชนและเป็นศูนย์กลาง ในการเชื่อมโยงไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนและเครือข่ายอื่น ๆ ต่อไป เช่น สถาบันการศึกษา ในชุมชนนั้น ๆ หรือองค์กรต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้บุคลากร สมาชิกทุกคนได้รับรู้เข้าใจปัญหา บทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อชุมชน และยังเข้าใจถึงภารกิจของเครือข่ายการเรียนรู้ อีกทั้งต้องเข้าใจ การเผยแพร่ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชน ซึ่งควรมีบุคคลที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ ซึ่งอาจมีทั้งในลักษณะผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ครู ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น และอาจจะเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ พระผู้นำทางศาสนา ผู้นำสายเครือญาติ ผู้นำกลุ่มกิจกรรม ผู้นำกลุ่มจัดตั้ง รวมไปถึงผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน เป็นต้น ซึ่งผู้นำทั้ง 2 ประเภทนี้ จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งสามารถขยาย เผยแพร่ แนวคิด หรือความรู้สู่สถานศึกษา ชุมชน และผู้ที่สนใจทั่วไปได้ ทั้งนี้ การสร้างรูปแบบเครือข่ายการทำงานนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสนับสนุน ส่งเสริม การแลกเปลี่ยน และการเป็นส่วนเติมเต็มทรัพยากรในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

และการวิจัยเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสานในครั้งนี้อยู่พบว่า มีองค์กรที่ทำงาน ด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นภาครัฐวิสาหกิจ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และกลุ่มคนต่าง ๆ ที่มีการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยเครือข่ายที่เป็นรัฐวิสาหกิจนั้น เป็นองค์กรที่เป็นกึ่งรัฐกึ่งเอกชน เป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีศักยภาพในการทำงานที่สูง มีความคล่องตัวในเรื่องของการลงทุนและการบริหาร ทรัพยากรบุคคลได้เป็นอย่างดี และสามารถประสานการสนับสนุนจากภาครัฐได้อย่างคล่องตัวเช่นกัน และอีกเครือข่ายการทำงานที่เป็นเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGO เป็นองค์กรการทำงานที่ส่วนใหญ่ เป็นรูปแบบเครือข่ายชุมชนที่ร่วมกันทำงาน แต่ส่วนใหญ่ยังขาดในเรื่องของการสนับสนุนจากหน่วยงาน ภาครัฐอื่น ทำให้ในบางครั้งการทำงานจึงไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งเครือข่ายที่เป็นภาคเอกชนนั้น โดยส่วนใหญ่ จะมีการทำงานที่เป็นรูปแบบเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการที่งานมีความคล้ายคลึงหรือเหมือน ๆ กัน ซึ่งสอดคล้องกับประยูร วงศ์จันทร์ (ประยูร, 2555) ที่ได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง บุคคล องค์กร หรือหน่วยงาน ที่ทำงานในลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือทำงานอย่างเดียวกัน มีความต้องการที่จะ ประสานงาน และร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพลังและความแข็งแกร่ง ในการผลักดันให้เกิดการทำงานด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน แต่การทำงาน ด้านสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน และต้องใช้ความเชี่ยวชาญในการทำงานค่อนข้างมาก ดังเช่นสุริรัตน์ คชอ่อน (สุริรัตน์, 2558) ที่ได้กล่าวว่า ปัจจุบันนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ที่เกิดจาก ฝีมือมนุษย์กำลังส่งผลกระทบไปทั่วทั้งโลก ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นสามารถขยายความรุนแรง และกลายเป็นปัญหาใหญ่ในระดับโลกได้ มีพื้นที่เพียงไม่กี่แห่งบนโลกที่ยังไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหา

สิ่งแวดล้อมที่เพิ่มมากขึ้นในทุก ๆ ปี ถึงแม้การจัดการและรับมือกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ไม่ยากเกินความสามารถของมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความซับซ้อนและละเอียดอ่อน ดังนั้น ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงมีบทบาทสำคัญและเป็นที่ต้องการในปัจจุบัน ดังนั้นการสร้างเครือข่ายจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องมีการประสานความร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพื่อให้การทำงานด้านสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

การศึกษาเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาในภาคอีสานในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การทำงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนในภาคอีสาน พบว่าการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นเครือข่ายนั้นอยู่ในระดับน้อย รูปแบบการทำงานส่วนใหญ่อยู่ในกรอบของหน่วยงานเท่านั้น การประสานงานมาเป็นระบบแล้วมาจบบทส่วนงานโดยไม่มีการสร้างเครือข่ายการทำงานเพิ่มเติม ทำให้บางครั้งการทำงานนั้นจะสำเร็จตามโครงการ แต่ก็ไม่บรรลุวัตถุประสงค์แท้จริง เนื่องจากการขาดการเติมเต็มซึ่งกันและกัน ขาดการประสานงานที่ต่อเนื่อง และการขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ในเรื่องของความสามารถหรือความเฉพาะเจาะจงในบางอย่าง โดยหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนและประชาชนยังไม่มีการสร้างเครือข่ายถาวรอย่างแท้จริง แต่อยู่ในรูปแบบการเป็นเครือข่ายเฉพาะงานหรือเครือข่ายชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งยังไม่เป็นไปตามหลักการสร้างเครือข่ายที่อภิชัย พันธเสน (อภิชัย, 2533) กล่าวถึงแนวความคิดของเครือข่ายการเรียนรู้ว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมความรู้ ความสามารถ ช่วยการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในส่วนที่ขาดแคลนอยู่ โดยมีคติที่ว่า ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นผู้ผูกขาดความรู้แต่เพียงผู้เดียว ความรู้เกิดจากการเรียนรู้ การเข้าใจปัญหาและวิธีการคิดของชาวบ้าน แล้วนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบโดยการแลกเปลี่ยนกันในลักษณะของการเสริมความรู้ มีการนำความรู้ไปใช้เพื่อช่วยพัฒนาความรู้และความสามารถ โดยเน้นชาวบ้านเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และการขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างแต่ละหน่วยของเครือข่ายซึ่งสอดคล้องกับ ธนา ประมุขกุล (ธนา, 2544) ที่ได้กล่าวว่า หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับก้อนหินแต่ละก้อนที่รวมกันอยู่ในถุง แต่ละก้อนก็อยู่ในถุงอย่างเป็นอิสระ ดังนั้นสมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทางการเขียน การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (Reciprocal Exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (Unilateral Exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็必将เกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย องค์กรประกอบข้างต้นไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ในการนำไปช่วยจำแนกระหว่างเครือข่ายแท้กับเครือข่ายเทียมเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่จะมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการสร้างเครือข่ายการศึกษา เรียนรู้ หรือการสร้างเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาในภาคอีสาน เพื่อสะดวกต่อการติดต่อประสานงานเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม

2. ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมสู่สาธารณชน ในรูปแบบของฐานข้อมูลออนไลน์ เพื่อให้เป็นข้อมูลที่ใช้ประโยชน์สำหรับผู้สนใจการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป

3. ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคอีสาน เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาเครือข่ายสู่ภูมิภาคอื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสาน

2. ควรมีการสร้างแผนที่การเดินทางระบุที่ตั้งของแต่ละหน่วยงาน เพื่อใช้ประกอบการติดต่อประสานงานให้มีความชัดเจนและง่ายต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

3. ควรศึกษาเกี่ยวกับขีดความสามารถในการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายแต่ละเครือข่าย เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการทำงานในระบบเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพ และสามารถหาแนวทางในการสนับสนุนเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชนัญญา กาญจนรังสีนนท์. (2550). การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา. เข้าถึงเมื่อ 12 ตุลาคม 2558. เข้าถึงได้จาก (<http://www.comcreate.net/northphc/files/net.doc>)
- งานส่งเสริมเครือข่าย. (2557). การสร้างเครือข่าย. เข้าถึงเมื่อ 12 ตุลาคม 2558. เข้าถึงได้จาก (med.md.kku.ac.th/site_data/mykku_med/701000019/Networking.doc.)
- ธนา ประมุขกุล. (2544). เครือข่าย. วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม. ปีที่ 24. ฉบับที่ 3. ก.ค-ก.ย. หน้า 104-112
- ประยูร วงศ์จันทร์. (2555). เครือข่ายการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม. สำนักพิมพ์มหาสารคาม, คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- สุริชัย หวันแก้ว. (2550. 12. ธันวาคม). “สุริชัย” ไขก๊อกร้านเร่งออกกม. “มีชัย”บรรจตุ๋นถก 2 วัน 45 ฉบับ. ใน หนังสือพิมพ์มติชน. ปีที่ 30 ฉบับที่ 10868
- สุริรัตน์ คชอ่อน. (2558). ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม. เข้าถึงเมื่อ 8 ตุลาคม 2558. เข้าถึงได้จาก (<http://www.atpac.org/บทสัมภาษณ์-คุณสุริรัตน์>)
- อรรณพ วงศ์วิชัย. (2547). เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. ลำปาง : มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- อภิชัย พันธเสน. (2533). สถาบันอุดมศึกษากับเครือข่ายการเรียนรู้ แนวคิดทางทฤษฎี และประสบการณ์. วารสารการศึกษาแห่งชาติ. ปีที่ 24. ฉบับที่ 21.